

DERMATOGLIFIKA METODI VA DAKTILOSKOPIYA

Andijon Davlat Pedagogika Instituti Tabiiy
fanlar fakulteti Biologiya yoʻnalishi talabasi

Yigitaliyeva Gulhayoxon Murotali qizi

yigitaliyevagulhayo0@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada dermatoglifika va daktiloskopiya metodlarining mazmuni, qoʻllanish sohasi va ularning amaliy ahamiyati yoritilgan. Dermatoglifika inson teri naqshlarini oʻrganishga, daktiloskopiya esa shaxsni barmoq izlari orqali aniqlashga xizmat qiladi.

Kalit soʻzlar: Dermatoglifika, daktiloskopiya, palmoskopiya, plantoskopiya, teri tojlari,. Dermatoglifik tahlil, daktiloskopiya tarixi .

Dermatoglifika - bu inson qol va oyoq kafti, barmoqlar uchlarida turli chiziqlardan hosil bolgan rasmlarning irsiy oʻzaro bir-biriga bogʻliqligini oʻrganuvchi fan. «Dermatoglifika» atamasi (derma - teri, gliphe - chizmoq) 1926-yil aprel oyida oʻtkazilgan Amerika anatomlarining Assotsiatsiyasi 42-sessiyasida Kamminson va Midlo tomonidan taklif etilgan. Frensis Galton dermatoglifika asoschisi sanalib, u 1892-yilda uning tarmoqlarini, jumladan, barmoq «naqshlari» boʻyicha insonlarning etnik farqlarini aniqlagan va ularning atrof-muhitga moslashishda oʻmi mavjudligini koʻrsatgan. Galton ilk marta barmoq naqshlarining uchta asosiy turini taklif etdi: aylana (whorl), halqa (loop) va yoy (aron).

Dermatoglifikaning quyidagi usullari farqlanadi: daktiloskopiya (barmoq uchlari rasmlari); palmoskopiya (panja rasmi); plantoskopiya (oyoq kafti rasmi). Teri tojlari (papillar chiziqlar) epidermisning chiziqli qalinlashishidir. Epidermal qirralar choʻqqilarida ter bezlari teshikchalari koʻrinib turadi, bezlar esa dermaning qalin qavatida yotadi. Turli dermal soʻrgʻichlar kapillar va sezuvchi asab tolalarining oxirlarini tutadi.

Dermatoglifik tekshirishlar genetik amaliyotda klinik ko'rikdan o'tkazishning zaruriy qismi sanaladi. Dermatoglifik tahlil, ayniqsa, noaniq tabiatli patologiya yoki teratogen ta'sirotda gumon qilinganda muhimdir. Xromosoma patologiyalarda dermatoglifikaning tashxisiy ahamiyatini yaqqol ko'rish mumkin, masalan, Daun kasalligi mavjud bemorlarning 95% da kasallikni tashxislash uchun terining sakkizta belgisini qo'llash yetarlidir.

Biroq xromosom kasalliklar va bir qator monogen kasalliklarda kuzatiluvchi bosh miya morfogenezing buzilishni aniqlashda dermatoglifikaning tashxisiy ahamiyati kattadir. Bosh miya tuguni nuqsonlari bilan kuzatiluvchi Rubinshteyn-Teybi va De Lange sindromlarida dermatoglifikaning o'ziga xos patologiyasini yaqqol ko'rish mumkin.

1 - rasm. Kaft (a), kaft m aydonlari, triradiuslar, chiziq va naqshlar (b) topografiyasi: a qism: 1-4 - barm oqlar orasidagi oraliq; I-IV - barmoqlararo yostiqlar; Th - tenar; H - gipotenar; Pfm-ph - panja-falanga bukiiuvchi burmalari; Pftd - d is ta l □ ndalang bukiluvchi burmalar; Pflp - proksimal ko'ndalang bukiluvchi burmalar; Pfp - bosh barmoq bukiluvchi burmasi; Pfc - bilak bukiluvchi burniasi; b qism: 1-3 - kaft maydoni; a, b, d, e - barmoqlar triradiuslari; A, B, D, E - bosh kaft chiziqlari; t, t', t'' - karpal, oraliq va markaziy o'q triradiuslari. Dermatoglifik tahlil imkoniyatlari to'g'risidagi zamonaviy bilimlarni jamlagan holda tibbiyotning qator sohalarida ushbu tahlilni o'tkazish samarali hisoblanadi:

- noaniq etiologiyali homila patologiyalarining letal shakllari;
- homila rivojlanishining ortda qolishining sindromal shakllari;
- somatik asimmetriya;
- xromosom mozaitsizm;
- «genning keng ko'lamli» sindromi (conliguous genesyndromes);
- oyoq-qo'lamning tug'ma nuqsonlari;
- noaniq etiologiyali tug'ma nuqsonlarning sindromal shakllari;
- psixomotor rivojlanishning orqada qolishi yoki oligofreniya;
- akrodisplaziya; • ektodermal displaziyalar;
- biriktiruvchi to'qima displaziyalari;

- jins anomaliyalari;
- teri burmalari displaziyasi;
- teratogen ta'sirotlari

Derma teri belgilarini tahlil qilishda quyidagilarni farqlash mumkin: I) tug'ma anatomik xususiyatlari va nuqsonlar; II) barmoq, kaft va oyoq kafti bukiluvchi burmalari; III) xususiy dermatoglik belgilar, ya'ni teri rasmlari.

Daktiloskopiya qanday kashf qilingan? Savolga javob beish orqali bayon qilamiz. Uilyam Hershel XIX asrning oxirlarida Buyuk Britaniyaning Hindistondagi ma'muriyatida xizmat qilardi. U maosh olish uchun keladigan askarlar soni yildan yilga ko'payib borayotganligiga hayron bo'ladi. Bu hodisaning tagiga hech yetolmasdi. Chunki yuz ko'rinishiga qarab hindlarni farqlay olmasdi. Mahalliy aholi vakillari esa bundan ustalik bilan foydalanishar — bir kuni o'zlari oylik olishsa, ertasi kuni maosh olgani biror qarindoshini jo'natishardi. Buning ustiga ularning aksariyati savodsiz edi. Oxiri toqati toq bo'lgan Hershel ulardan ro'yxatdagi o'z familiyasining to'g'risiga va to'lov qog'oziga barmoq izlarini qoldirishni talab qildi. Sinchiklab qarasa, bir odamning barmoq izi boshqasini o'xshamas edi. Shundan so'ng anatomiya darsliklarini varaqlab, o'zining kashfiyotini barmoqdagi papillyar chiziqlar yordamida asosladi. Pul to'lash borasidagi muammoni hal etgach, oradan biroz vaqt o'tib, Bengaliyadagi qamoqxonada tartib o'rnatishga kirishdi. Gap shundaki, sodir etgan og'ir jinoyatlari uchun bu yerda jazo o'tagan ayrim mahkumlar ozodlikka chiqqach, o'zlarini ijtimoiy xavfli bo'lmagan jinoyatlari uchun jazo o'tib chiqqan kishidek ko'rsatishardi. Hershelning ko'rsatmasiga ko'ra, mahkumlar ro'yxatiga ularning barmoq izlari ilova qilingach, bunday hollarga butunlay chek qo'yildi.

Dermatoglik va daktiloskopiya zamonaviy biologik va kriminalistik fanlar kesishgan nuqtasida joylashgan, o'ziga xos ilmiy yo'nalishlardir. Dermatoglik — inson terisidagi papillyar chiziqlarning morfologik xususiyatlarini o'rganish orqali irsiy belgilar, fiziologik holat va psixologik moyilliklarni tahlil qilish imkonini beradi. Uning tibbiyot, genetika va psixologiya sohalarida qo'llanilishi, ayniqsa, irsiy kasalliklar diagnostikasida dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Daktiloskopiya esa barmoq izlarini o'rganish orqali shaxsni identifikatsiya qilish, jinoyatlarni fosh etish va huquqni muhofaza qilish sohasida muhim vosita sifatida tan olingan. Barmoq izlarining individual va o'zgarmasligi tufayli daktiloskopik ma'lumotlar shaxsga oid ishonchli identifikatsiyani ta'minlaydi.

Ushbu ikki metodologiyaning o'zaro uyg'unligi va ilmiy asoslari ularning turli sohalarda samarali qo'llanilishini ta'minlaydi. Dermatoglifika va daktiloskopiya sohalaridagi ilmiy izlanishlar, ayniqsa, kriminologiya va sud-tibbiyot ekspertizasi, shuningdek, inson genetikasi va salomatlik holatini o'rganishda istiqbolli yo'nalishlar sifatida ahamiyat kasb etadi. Bu metodlarning chuqur o'rganilishi va amaliyotda keng tatbiq etilishi, kelajakda ularni yanada rivojlantirish va innovatsion yondashuvlar orqali yangi imkoniyatlarni ochib berishi shubhasiz.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

- 1 "TIBBIY GENETIKANING TEKSHIRISH USULLARI " O'quv qo'llanma Toshkent - «ILM ZIYO» - 2015
2. G'ofurov A., Fayzullayev S. Genetika. - T.: «Tafakkur» nashriyoti, 2010.
- 3.. KarimovX.Y., BoboyevKT., Assesorova Y.Y., AllanazarovaB.R. Tibbiyotda sitogenetik tadqiqotlar: fundamental va amaliy jihatlari. T., 2015.
- 4.Alimxodjayeva P.R., Inomova D.R. Tibbiyot genetikasi. 7-nashri.T.: «ILM ZIYO», 2012
- 5.<https://www.kun.uz/news/2019/02/11/daktiloskopiya-tarixi-barmoq-izlari-qanday-kashf-qilingan>.
- 6.<https://sudex.uz/?p=6845> Daktiloskopiya va raqamli texnologiyalar.